

УДК 364.65-055.26-053.2:340(510):001.8

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-2-13-18>

Захарченко Олена Олександрівна,

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
спеціальність П10 Соціальна робота та консультування
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.

helenzakharchenko78@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-2525-249X>

ФУНДАМЕНТАЛЬНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ МАТЕРИНСТВА І ДИТИНСТВА В КИТАЇ

Постановка проблеми. Проблема соціально-правового захисту материнства і дитинства належить до ключових напрямів соціальної політики сучасних держав, оскільки вона безпосередньо пов'язана із забезпеченням базових прав людини, відтворенням населення та сталим розвитком суспільства. У глобальному вимірі питання підтримки сім'ї, охорони материнства та захисту прав дитини регулюється системою міжнародних стандартів і правових актів, однак у різних країнах ці механізми формуються під впливом національних культурних традицій, політичних стратегій та демографічних викликів. Особливої актуальності набуває дослідження цієї проблематики в контексті Китаю, де система соціально-правового захисту материнства і дитинства сформувалася під впливом специфічного поєднання державної демографічної політики, соціально-економічних трансформацій і традиційних конфуціанських цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних досліджень засвідчує, що методологічні засади дослідження соціально-правового захисту материнства і дитинства формуються у межах двох взаємопов'язаних наукових напрямів – загальної методології наукового пізнання та методології соціальної роботи. У площині загальної методології значний внесок зробили В. Шейко, Н. Кушнарєнко, Ю. Тарелкін, В. Цикін, Ф. Чмиленко, Л. Жук, які обґрунтували структуру методології наукового

дослідження, принципи організації науково-дослідницької діяльності та логіку застосування загальнонаукових методів у вивченні складних соціальних явищ. Зокрема, у працях цих дослідників підкреслюється, що методологія визначає систему принципів, підходів і методів, які забезпечують наукову обґрунтованість дослідження та послідовність наукового пізнання (Шейко, Кушнарєнко, 2004, с. 57; Тарелкін, Цикін, 2010; Чмиленко, Жук, 2014, с. 5, 7, 18).

Водночас, вагомий внесок у межах методології соціальної роботи та соціальної педагогіки зробили І. Зверєва, І. Трубавіна, О. Безпалько та ін. Важливими є також наукові доробки Л. Данильчук, В. Стинської, які обґрунтували застосування загальнофілософських методологічних принципів у дослідженні соціальних проблем та наголосили на необхідності їх комплексного й міждисциплінарного аналізу (Зверєва, 1999, с. 30; Трубавіна, 2007; Безпалько, 2013; Данильчук, 2012, с. 134–138; Данильчук, 2018, с. 210; Данильчук, 2025, с. 41–45; Стинська, 2019, с. 103–106).

Однак, не зважаючи на певний методологічний базис, у сучасному науковому дискурсі недостатньо розробленим залишається питання фундаментальних методологічних принципів дослідження заявленої проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї, що зумовлює необхідність подальшого наукового обґрунтування та розробки фундаментального методологічного апарату.

Мета статі – теоретично обґрунтувати фундаментальні методологічні принципи дослідження проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї та визначити їх роль у формуванні цілісної наукової моделі аналізу зазначеного соціального феномену.

Виклад основного матеріалу. Зауважимо, що фундаментальна методологія виконує системоутворювальну функцію та визначає світоглядні орієнтири дослідження та забезпечує осмислення проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства як цілісного соціального явища, що формується під впливом історичних, культурних, економічних і політичних чинників. Відтак, ключове значення мають принципи діалектичного розвитку, детермінізму, каузальності, діахронії, історизму, міждисциплінарності та нового гуманізму.

Базовим методологічним орієнтиром виступає принцип *діалектичного розвитку*, який виступає одним із ключових філософських методологічних орієнтирів, що ґрунтується на положеннях класичної діалектики, відповідно до яких будь-яке соціальне явище розглядається як процес, що розвивається через взаємодію внутрішніх і зовнішніх суперечностей, переходу кількісних змін у якісні та взаємозв'язок минулого, сучасного і майбутнього. У контексті дослідження соціально-правового захисту материнства і дитинства цей принцип дозволяє аналізувати систему державної підтримки сім'ї як динамічне явище, що постійно трансформується під впливом соціально-економічних, демографічних та культурних чинників.

Принцип діалектичного розвитку дозволяє розглядати соціальні явища у їх постійному русі, зміні та взаємодії суперечностей. Застосування цього принципу у дослідженні проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї розкриває еволюцію державної політики, правових норм та соціальних механізмів підтримки сім'ї, жінки-матері та дитини у контексті історичних, економічних і культурних трансформацій китайського суспільства.

Застосування принципу діалектичного розвитку у дослідженні заявленої проблеми дозволяє також розглядати систему

соціально-правового захисту материнства і дитинства у взаємозв'язку з іншими соціальними процесами, такими як урбанізація, економічна модернізація, зміна структури сім'ї та трансформація гендерних ролей у китайському суспільстві. Наприклад, швидка урбанізація призвела до появи нових соціальних викликів, пов'язаних із міграцією населення, розділенням сімей та нерівністю доступу до соціальних послуг між містом і селом.

Отже, принцип діалектичного розвитку виступає важливим методологічним інструментом дослідження проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства, оскільки дозволяє розглядати досліджуване явище у його динаміці, враховуючи взаємодію суперечливих соціальних процесів та трансформацій, що відбуваються у сучасному китайському суспільстві. Його застосування сприяє більш глибокому розумінню механізмів формування державної політики у сфері захисту сім'ї та дітей та відкриває перспективи для подальших порівняльних досліджень у галузі соціальної політики різних країн світу.

Логічним продовженням принципу діалектичного розвитку є *принцип детермінізму*, який передбачає розгляд соціально-правових явищ як результату взаємодії різноманітних причинних чинників. У контексті дослідження соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї цей принцип дозволяє виявити взаємозв'язок між демографічною політикою держави, економічними реформами, соціальною модернізацією та трансформацією правового регулювання сімейних відносин. Застосування принципу детермінізму дає змогу пояснити формування сучасної системи державної підтримки сім'ї як результат комплексного впливу соціальних, політичних і культурних факторів.

У свою чергу *принцип каузальності* конкретизує детерміністський підхід через аналіз безпосередніх причинно-наслідкових зв'язків між соціальними процесами та правовими трансформаціями. У цьому контексті законодавчі зміни у сфері сімейної політики Китаю можуть розглядатися як реакція на конкретні демографічні та соціально-економічні виклики.

Зокрема, старіння населення, зниження рівня народжуваності та зміни структури сім'ї стали важливими факторами, що зумовили перегляд державної демографічної політики та посилення системи соціальної підтримки материнства і дитинства.

Важливим методологічним орієнтиром дослідження є *принцип діахронії*, який передбачає аналіз досліджуваного явища у його історичному розвитку. Застосування цього принципу дозволяє простежити еволюцію соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї – від традиційних форм сімейної підтримки до сучасних державних механізмів соціального забезпечення. Такий підхід дає змогу розглядати досліджуваний феномен не як статичну систему правових норм, а як історично змінний процес, що формується у взаємодії соціальних практик, державної політики та культурних традицій.

Принцип діахронії тісно пов'язаний із *принципом історизму*, який орієнтує дослідження на аналіз соціально-правових явищ у контексті конкретних історичних умов. Застосування цього принципу дозволяє врахувати вплив ключових етапів розвитку китайського суспільства – від традиційної конфуціанської моделі соціальної організації до соціально-економічних реформ другої половини ХХ століття та сучасної модернізації державної соціальної політики. У такій аналітичній перспективі система соціально-правового захисту материнства і дитинства постає як результат історично зумовленої еволюції соціальних інститутів і правових механізмів.

Складність і багатовимірність досліджуваного явища зумовлює необхідність використання *принципу міждисциплінарності*, який забезпечує інтеграцію підходів різних наукових галузей. Соціально-правовий захист материнства і дитинства не може бути повноцінно досліджений виключно у межах юриспруденції, оскільки він пов'язаний із соціальними, демографічними, економічними та культурними процесами. Саме тому для аналізу китайської моделі захисту сім'ї та дитини доцільно залучати теоретичні підходи соціології, демографії, культурології та регіонаознавства. Така

методологічна інтеграція дозволяє сформулювати комплексне уявлення про механізми функціонування соціальної політики держави.

Застосування принципу міждисциплінарності створює передумови для звернення до *принципу нового гуманізму*, який визначає цінність людини, дитини та сім'ї як ключових орієнтирів соціального розвитку. У контексті китайського суспільства цей принцип набуває особливого значення, оскільки гуманістичні ідеї тісно пов'язані з конфуціанською етичною традицією. Конфуціанство історично сформувало систему моральних цінностей, у якій сім'я виступає основою соціальної стабільності, а турбота про дітей і батьків розглядається як фундаментальний моральний обов'язок.

У конфуціанській традиції особливе значення мають базові категорії гуманності (仁, *rén*), синівської шанобливості (孝, *xiào*) та справедливості (義, *yì*), які визначають моральні засади соціальних відносин. У цьому контексті материнство і дитинство розглядаються не лише як біологічні чи соціальні явища, а як важливі моральні категорії, що мають глибоке культурне значення. Саме тому державна політика у сфері соціального захисту сім'ї в Китаї поєднує правові механізми з морально-етичними принципами традиційної культури.

Важливим елементом конфуціанської соціальної філософії є уявлення про державу як «розширену сім'ю». Така концепція передбачає, що влада не лише регулює соціальні відносини через правові механізми, але й несе моральну відповідальність за добробут громадян. У цьому контексті соціально-правовий захист материнства і дитинства виступає не лише інструментом соціальної політики, а й проявом етичної відповідальності держави перед суспільством.

Висновки. Таким чином, здійснений науковий пошук дозволяє стверджувати, що дослідження проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї потребує комплексного методологічного апарату, в основі якого лежать філософські принципи наукового пізнання. Саме філософський рівень методології забезпечує світоглядну та

концептуальну цілісність дослідження, дозволяє розглядати соціально-правовий захист материнства і дитинства як багатовимірне соціальне явище, що формується під впливом історичних, культурних, економічних і політичних процесів. Застосування відповідної системи методологічних принципів створює умови для глибшого розуміння механізмів формування державної соціальної політики

у сфері соціально-правового захисту материнства і дитинства.

Перспективи подальших розвідок щодо заявленої проблеми передбачають поглиблений аналіз сучасних трансформацій китайської демографічної політики, розвитку системи соціального забезпечення сімей з дітьми та функціонування інституційних механізмів захисту прав матері й дитини.

Література

1. Шейко В., Кушнарєнко Н. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. К. : Знання, 2004. 307 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheiko_VasyI/Orhanizatsiia_ta_metodyka_naukovo-doslidnytskoi_diialnosti.pdf
2. Тарелкін Ю., Цикін В. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Суми : Видавництво умДПУ ім. А. С. Макаренка, 2010. 196 с.
3. Чмиленко Ф., Жук Л. Методологія та організація наукових досліджень. Дніпро : РВВ ДНУ, 2014. 49 с. URL: <https://kist.ntu.edu.ua/textPhD/mond.pdf>
4. Зверєва І. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / АПН України, Ін-т педагогіки. К., 1999. 451 с.
5. Трубавіна І. Соціально-педагогічна робота з сім'єю в Україні: теорія і методика : монографія. Харків : Нове слово, 2007. 395 с.
6. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / за ред. О. В. Безпалько. К. : Академвидав, 2013. 312 с.
7. Данильчук Л. О. Методологічні загальнофілософські принципи та підходи до проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. № 7(232). С. 134–138.
8. Данильчук Л. О. Теорія і методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікативних технологій : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Хмельницький нац. ун-т. Хмельницький, 2018. 544 с.
9. Данильчук Л., Адамчук А. Методологічні принципи дослідження проблеми професійної діяльності психологів із дітьми внутрішньо переміщених осіб у полікультурному середовищі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*. 2025. № 1(66). С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2025.1.6>
10. Стинська В. В. Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в Україні (XX – початок XXI ст.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2019. 631 с.

References

1. Sheiko, V. M., & Kushnarenko, N. M. (2004). *Orhanizatsiia ta metodyka naukovo-doslidnytskoi diialnosti* [Organization and methodology of scientific research activity]. Kyiv: Znannia. Retrieved from https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheiko_VasyI/Orhanizatsiia_ta_metodyka_naukovo-doslidnytskoi_diialnosti.pdf [in Ukrainian].
2. Tarelkin, Yu. I., & Tsykin, V. O. (2010). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen* [Methodology of scientific research]. Sumy: Vydavnytstvo SumDPU im. A. S. Makarenka [in Ukrainian].
3. Chmylenko, F. O., & Zhuk, L. V. (2014). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen* [Methodology and organization of scientific research]. Dnipro: RVV DNU. Retrieved from <https://kist.ntu.edu.ua/textPhD/mond.pdf> [in Ukrainian].
4. Zvereva, I. D. (1999). *Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi roboty z ditmy ta moloddiu v Ukraini* [Theory and practice of social and pedagogical work with children and youth in Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Trubavina, I. M. (2007). *Sotsialno-pedahohichna robota z simieiu v Ukraini: teoriia i metodyka* [Social and pedagogical work with the family in Ukraine: Theory and methodology]. Kharkiv: Nove Slovo [in Ukrainian].
6. Bezpalko, O. V. (Ed.). (2013). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].

7. Danylchuk, L. O. (2012). Metodolohichni zahalnofilosofski pryntsypy ta pidkhody do problemy sotsialnoi profilaktyky torhivli liudmy [Methodological general philosophical principles and approaches to the problem of social prevention of human trafficking. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Bulletin of Volyn National University named after Lesya Ukrainka*, 7(232), 134–138 [in Ukrainian].

8. Danylchuk, L. O. (2018). Teoriia i metodyka sotsialnoi profilaktyky torhivli liudmy zasobamy informatiino-komunikatyvnykh tekhnolohii [Theory and methods of social prevention of human trafficking by means of information and communication technologies]. *Doctor's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].

9. Danylchuk, L. O., & Adamchuk, A. V. (2025). Metodolohichni pryntsypy doslidzhennia problemy profesiinoi diialnosti psykhologiv iz ditmy vnutrishno peremishchenykh osib u polikulturnomu seredovyschi [Methodological principles of studying the professional activity of psychologists working with internally displaced children in a multicultural environment]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi Akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia – Scientific works of the Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, 1(66), 41–45. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2025.1.6> [in Ukrainian].

10. Stynska, V. V. (2019). Teoriia i praktyka sotsialno-pedahohichnoi pidtrymky materynstva y dytynstva v Ukraini (XX – pochatok XXI stolittia) [Theory and practice of socio-pedagogical support of motherhood and childhood in Ukraine (20th – early 21st century)]. *Doctor's thesis*. Ternopil [in Ukrainian].

Захарченко О. О. Фундаментальні методологічні принципи дослідження проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї

У статті здійснено теоретичне обґрунтування фундаментальних методологічних принципів дослідження проблеми соціально-правового захисту материнства і дитинства в Китаї. Проаналізовано наукові праці дослідників у сфері загальної методології наукового пізнання та методології соціальної роботи, які формують теоретичне підґрунтя дослідження соціально-правових механізмів підтримки сім'ї, материнства і дитинства. Визначено, що сучасний науковий дискурс потребує більш глибокого обґрунтування фундаментальних методологічних принципів аналізу цієї проблематики у контексті китайської моделі соціальної політики.

Доведено доцільність застосування системи базових методологічних принципів, що забезпечують комплексність і наукову обґрунтованість аналізу. Зокрема, принцип діалектичного розвитку дозволяє розглядати соціально-правовий захист материнства і дитинства як динамічну систему, що змінюється під впливом соціально-економічних і демографічних трансформацій. Принципи детермінізму та каузальності забезпечують виявлення причинно-наслідкових зв'язків між демографічною політикою держави, соціальними змінами та трансформацією правового регулювання сімейних відносин. Застосування принципів діахронії та історизму дає змогу проаналізувати еволюцію соціально-правових механізмів захисту материнства і дитинства в Китаї від традиційних форм сімейної підтримки до сучасних державних інститутів соціального забезпечення. Обґрунтовано значення принципу міждисциплінарності, який забезпечує інтеграцію підходів соціології, демографії, культурології та правознавства у дослідженні складної природи соціальної політики. Особливу увагу приділено принципу нового гуманізму, що акцентує цінність людини, дитини та сім'ї як ключових орієнтирів суспільного розвитку. Показано, що в китайському контексті цей принцип тісно пов'язаний із конфуціанською етичною традицією, у якій сім'я розглядається як фундамент соціальної стабільності, а турбота про дітей і батьків – як важлива моральна норма.

Ключові слова: фундаментальна методологія, соціально-правовий захист, материнство, дитинство, Китай, принципи наукового пізнання.

Zakharchenko O. O. Fundamental methodological principles for the study of the problem of social and legal protection of motherhood and childhood in China

The article provides a theoretical substantiation of the fundamental methodological principles for studying the problem of social and legal protection of motherhood and childhood in China. The scientific works of researchers in the field of general methodology of scientific knowledge and the methodology of social work are analyzed, as they form the theoretical basis for investigating social and legal mechanisms of support for the family, motherhood, and childhood. It is determined that the contemporary scientific discourse requires a deeper substantiation of the fundamental methodological principles for analyzing this issue within the context of the Chinese model of social policy.

The expediency of applying a system of basic methodological principles that ensure the comprehensiveness and scientific validity of the analysis is substantiated. In particular, the principle of dialectical development makes it possible to consider the social and legal protection of motherhood and childhood as a dynamic system that evolves under the influence of socio-economic and demographic transformations. The principles of determinism and causality

make it possible to identify causal relationships between the state's demographic policy, social changes, and the transformation of legal regulation of family relations. The application of the principles of diachrony and historicism enables the analysis of the evolution of social and legal mechanisms for the protection of motherhood and childhood in China – from traditional forms of family support to modern state institutions of social welfare. The significance of the principle of interdisciplinarity is substantiated, as it ensures the integration of approaches from sociology, demography, cultural studies, and legal studies in examining the complex nature of social policy. Particular attention is paid to the principle of new humanism, which emphasizes the value of the individual, the child, and the family as key reference points of societal development. It is shown that, in the Chinese context, this principle is closely connected with the Confucian ethical tradition, in which the family is regarded as the foundation of social stability, and care for children and parents is considered an important moral norm.

Key words: fundamental methodology, social and legal protection, motherhood, childhood, China, principles of scientific cognition.

Дата першого надходження статті до видання: 05.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 02.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

